

اصالت سنجی

خلاصه انگلیسی این مقاله با عنوان:
Research on the amount of social
capital in rural and urban areas
در همین شماره به چاپ رسیده است.

شهرسازی ایران، دوره ۲، شماره ۲، بهار و تابستان ۱۳۹۸، صفحه ۱۰ - ۱۹

جستاری بر میزان سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی و شهری

بهنام رضایی مجدی*

آرام جعفری نیا

پژوهشگر، دوره دکتری برنامه ریزی شهری، تهران
استادیار، دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی

چکیده: در این مقاله سعی شده به بررسی و سنجش سرمایه اجتماعی در دهستان قرق شهرستان گرگان در شمال کشور بپردازد. در چارچوب نظری مقاله، سابقه استفاده از سرمایه اجتماعی مربوط به چه زمانی است و توسط چه کسانی توسعه و تکامل یافته است. در سیر تکاملی نظریه سرمایه اجتماعی، در مورد سطوح سرمایه اجتماعی و جایگاه آن بررسی می شود. بخش بعدی به رابطه سرمایه اجتماعی و اعتماد و مشارکت و انسجام اجتماعی اختصاص دارد. مواد، روش ها و خصوصیات منطقه و ویژگی های جغرافیایی و وضعیت موجود دهستان قرق موضوعات بخش های بعد را تشکیل می دهند. نهایتاً در بخش آخر که نتیجه پژوهش می باشد، به تحلیل و تفسیر داده ها پرداخته می شود. این داده ها از طریق میدانی تهیه شده است و با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. این مقاله با هدف بررسی و سنجش میزان سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی تدوین شده است سؤال اصلی و فرضیه تحقیق عبارت است از: آیا میان سرمایه اجتماعی و رضایت ساکنین ناحیه مورد مطالعه ارتباط وجود دارد؟ نتایج این تحقیق به خوبی بیانگر رابطه همبستگی میان شش متغیر ویژگی های: شرکت در کارهای گروهی، اعتقاد به کارهای گروهی، اعتماد به همسایگان، اعتماد به مسئولین در اجرای وظایف، عضویت در شبکه های اجتماعی، تمایل به فعالیت یکپارچه در چارچوب سه مولفه اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه است.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی

*مسئول مکاتبات: Rezaieymajdi63@hotmail.com

۱- مقدمه

منظور از سرمایه اجتماعی ویژگی هایی نظیر شبکه ها و هنجارهاست که از طریق آن همکاری بین افراد برای کسب سود متقابل تسهیل می شود. سابقه نظری این مفهوم به اوایل قرن بیستم بر می گردد و او لین بار توسط ها نیفان^۱ و سپس، در سال ۱۹۶۱، توسط جین جاکوبز^۲ مطرح شد، ولی استفاده از آن در عرصه سیاست اجتماعی در چند دهه اخیر رواج یافته است. اکنون در بسیاری از رشته های علمی از جمله جامعه شناسی، علوم سیاسی و اقتصاد از سرمایه اجتماعی سخن گفته می شود. همچنین، در سطوح

مختلف سیاست گذاری از محلی گرفته تا ملی و همچنین، در برخی از سازمان های بین المللی نظیر بانک جهانی، از این مفهوم بسیار یاد می شود. در جامعه ای که از نعمت سرمایه اجتماعی چشمگیر برخوردار است، همکاری آسان تر است. به طور کلی، در نظام اجتماعی، سه عنصر متخاصم وجود دارد که باید بین آنها تعادل برقرار کرد: دولت، اجتماع، و بازار. ارتباط سالم بین این سه حوزه به تقویت سرمایه اجتماعی منجر می شود. در این مقاله سعی شده به بررسی و سنجش سرمایه اجتماعی در دهستان قرق شهرستان گرگان در شمال کشور بپردازد. در چارچوب نظری مقاله، توضیح داده میشود که سابقه استفاده از سرمایه اجتماعی مربوط به چه زمانی است و توسط چه کسانی

^۲ Jane Jacobs

^۱ L. J. Hanifan

ابداع شده است. (Portes and Sensenbrenner, 1993; and Putnam, 1995; Bankston and Zhou, 2002; Labonte, 1999; Lazega and Pattison, 2001). سرمایه اجتماعی با مفاهیمی از قبیل جامعه مدنی و ارتباطات اجتماعی پیوند یافته است (Adam and Roncevic, 2003). این مبحث همچنین با نویسندگان مکتب تاریخی از قبیل دورکیم^۳، زیمل^۴، مارکس^۵، وبر^۶ و دیگران و با نظریه هایی از قبیل نظریه مبادله اجتماعی و نظریه قرارداد روان شناسی پیوند یافته است (Watson and Papamarcos, 2002). پیشرفت جدید مفهوم سرمایه اجتماعی از سه تالیف کلیدی، بورديو^۷، کلمن^۸ و پاتنام^۹ و تعدادی تالیفات دیگر با همکاری جریان نظریه چندنظمی پدید آمده است. سرمایه اجتماعی معطوف به ارتباطات اجتماعی میان مردمی است که نتایج پرباری دست یافته اند (Szreter, 2000). اصطلاح سرمایه اجتماعی به سرمایه ها یی از قبیل اعتماد اجتماعی، هنجارها، و شبکه هایی که مردم بر ای حل مشکلات عمومی ترسیم می کنند، گفته می شود (Adam and Roncevic, 2003). اصل وجودی سرمایه اجتماعی راه حلی برای مشکلات اجتماعی گوناگون مانند فقر، جرم و جنایت، اقتصاد عقب مانده و حکومت کم بازده به شما می رود (Boix and Posner, 1998). در ۱۵ سال گذشته، در منابع مربوط به سرمایه اجتماعی رشدی به لحاظ تعریف های ارائه شده وجود داشته است (Aldridge et al., 2001: and Halpern, 2002). مفهوم سرمایه اجتماعی کاربردهایی گوناگون و بسیار وسیع دارد. سرمایه اجتماعی ممکن است به هیچ نهاد و موقعیت اجتماعی در سرتاسر چارچوب تصویری اش نزدیک نشود (Grootaert and Van Bastelaer, 2002). راتلخ^{۱۰} و آمسبرگ^{۱۱} در سال ۲۰۰۳ ثابت کردند که هانیفان اصطلاح سرمایه را مخصوصاً برای روشن شدن اهمیت ساختار اجتماعی برای مردم به لحاظ اقتصادی و تجاری به کار برد. وولکوک^{۱۲} و نارایان^{۱۳} در سال ۲۰۰۰ به تشریح جزئیات بیشتری از کار هانیفان

توسعه و تکامل یافته است. همچنین، در مبحث سیر تکاملی نظریه سرمایه اجتماعی، در مورد سطوح سرمایه اجتماعی و جایگاه آن بررسی می شود. سپس، به تعاریف مختلف اندیشمندان این رشته پرداخته، و به دلیل اینکه اکثریت قریب به اتفاق اندیشمندان در تعاریف خود بر اعتماد تکیه داشته اند، مبحث بعدی به رابطه سرمایه اجتماعی و اعتماد اختصاص دارد. سپس، سطح و توزیع سرمایه اجتماعی به طور کلی بررسی می شود و در آن بالاترین و پایین ترین سطح سرمایه اجتماعی مشخص می شود و دیدگاه هایی در مورد علل آن بیان می شود. مواد، روش ها و خصوصیات منطقه و ویژگی های جغرافیایی و وضعیت موجود دهستان قرق موضوعات بخش های بعد را تشکیل می دهند. نهایتاً در بخش آخر که نتیجه پژوهش می باشد، به تحلیل و تفسیر داده ها پرداخته می شود. این داده ها از طریق میدانی تهیه شده است و با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. این مقاله با هدف بررسی و سنجش میزان سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی تدوین شده است سؤال اصلی و فرضیه تحقیق عبارت است از: آیا میان سرمایه اجتماعی و رضایت ساکنین ناحیه مورد مطالعه ارتباط وجود دارد؟ همچنین متغیر های این تحقیق شامل شش مورد: شرکت در کارهای گروهی، اعتقاد به کارهای گروهی، اعتماد به همسایگان، اعتماد به مسئولین در اجرای وظایف، عضویت در شبکه های اجتماعی، تمایل به فعالیت یکپارچه در چارچوب سه مولفه سرمایه اجتماعی که عبارتند از: مشارکت، انسجام اجتماعی، اعتماد مورد استفاده قرار گرفته است.

۲- مبانی نظری

یکی از مفاهیم شکل گرفته در عصر حاضر، سرمایه اجتماعی می باشد (میری و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۰). سرمایه اجتماعی اصطلاحی است که به طور عادی و روزمره مورد استفاده قرار می گیرد؛ گرچه تصویری که از مفهوم آن وجود دارد، اغلب در حد ناچیزی است. سرمایه اجتماعی مفهومی قدیمی است، اما تنها اصطلاحی است که اخیراً به خوبی

^۳ Robert Putnam

^۴ Rortledge

^۵ Amsberg

^۶ Woolcock

^۷ Narayam

^۸ Durkheim

^۹ Simmel

^{۱۰} Marx

^{۱۱} Weber

^{۱۲} P. Bourdieu

^{۱۳} James Coleman

شاخصه های بنیادین رشد و توسعه هر جامعه ای مطرح است. این مفهوم حوزه های متفاوتی از جمله توسعه روستایی، توسعه اقتصادی - اجتماعی کلانشهرها، بهبود مدیریت در زمینه های مختلف و سطوح مختلف خرد و کلان و غیره را در بر می گیرد. یکی از شروط لازم برای پیشرفت و توسعه همه جانبه جامعه، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و اعتماد متقابل فرد - جامعه - دولت است (رستمعلی زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۷). پژوهش های متعدد نشان داده است که جوامع پیشرفته از سطوح بالاتر سرمایه اجتماعی از قبیل اعتماد، مشارکت، همبستگی، ثبات و غیره برخوردارند. از این رو کارشناسان برنامه ریزی این امید را دارند که با استفاده از سرمایه اجتماعی شاید بتوانند از دور باطل عقب ماندگی به ویژه در سطح روستا رهایی یابند (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۲: ۲۲۴). نظریه سرمایه اجتماعی به طور ذاتی بسیار ساده است ایده محوری آن را میتوان در دو کلمه اهمیت روابط خلاصه کرد. با برقراری تماس با یکدیگر و پایدار ساختن آن ها اعضای جامعه قادر به همکاری با هم و از طریق ایجاد پیوندهایی بین آن ها میتوانند به کسب چیزهایی که به صورت فردی نمی توانستند به دست آورند یا به سختی قابل اکتساب بوده اند نایل آیند. انسان ها از طریق مجموعه ای از شبکه ها بهم متصل می شوند و تمایل دارند که ارزش های مشترکشان را با سایر اعضای این شبکه ها به اشتراک بگذارند. به میزانی که این شبکه ها تشکیل نوعی دارایی را می دهند، می بایست به عنوان شکل دهنده نوعی سرمایه تلقی شوند. این سرمایه همان قدر که در زمینه اولیه خود مفید است، می تواند در سایر مجموعه ها نیز مفید باشد (غفاری و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۶-۷۵) و همچنین سرمایه اجتماعی اصطلاحی است که گاه در معنای وسیع به کار می رود و ثروت اجتماعی و یا حتی درآمد اجتماعی از آن بر می آید و گاه در فضای محدود، منابع و تجهیزات غیر فردی و غیر خصوصی را شامل می شود. بدین معنی، سرمایه اجتماعی آن چیزی است که با سرمایه جامعه پدید آمده است و مورد استفاده همگان قرار می گیرد، نظیر راه های ارتباطی، تجهیزات انتقال پیام و غیره. پاتنام (۲۰۰۶) به عنوان برجسته ترین نظریه پرداز، محور اصلی در بحث

پرداختند (Woolcock and Narayam, 2000). هانیفان هر دو وجه منافع خصوصی و عمومی سرمایه اجتماعی را برجسته کرد اما به رغم این نوآوری مفهومی، توجیهی را بر نینگیخت و بدون هیچ اثری ناپدید شد (Putnam and Gass, 2002). پس از آن، مفهوم سرمایه اجتماعی چندین بار به طور مستقل بازآفرینی شد: در دهه ۱۹۵۰ توسط سیلی^{۱۴} و همکارانش برای تحلیل عضویت حومه نشینان شهری در باشگاه ها؛ در دهه ۱۹۶۰، توسط جاکوبز که برنامه ریز شهری بود، برای تأکید بر ارزش جمعی پیوندهای غیررسمی همسایگی در کلان شهرهای جدید؛ و در دهه ۱۹۷۰، توسط اقتصاددانی به نام لوری^{۱۵} برای تحلیل میراث اجتماعی برده داری. اما مفهوم سرمایه اجتماعی تنها در دهه ۱۹۸۰ بود که به شدت مورد توجه قرار گرفت و توانست با گسترش نظری و تجربی، جایگاه تعریف شده ای در میان نظریه های جامعه شناسی به خود اختصاص دهد. این امر عمدتاً مرهون کلمن (۱۳۷۷) جامعه شناس آمریکایی و تحقیق او در زمینه مشارکت در امور مدرسه در شهر شیکاگو است. پس از آن، بورديو در فرانسه ابعاد دیگری از این مفهوم را روشن کرد و مطالعه پاتنام در زمینه رابطه سرمایه اجتماعی و نهادهای دموکراتیک در ایتالیا، خصوصاً از عوامل گسترش این مفهوم می باشد. (توسلی و همکاران، ۱۳۸۴).

سرمایه اجتماعی می تواند در سه سطح مورد بررسی قرار گیرد:

- سطح فردی: به طور معمول، هر یک از افراد جامعه در شبکه یا شبکه هایی عضویت دارند. منافع ناشی از این عضویت می تواند برای فرد مفید واقع شود.

- سطح گروهی: روابط مبتنی بر اعتماد میان اعضای گروه موجب تشکیل سرمایه اجتماعی می شود. این سرمایه در اختیار تمامی اعضای گروه قرار دارد تا از آن برای پیشبرد امورشان استفاده کنند.

- سطح اجتماعی: تعداد زیاد گروه های داوطلبانه در جامعه و روابط افقی میان آنها که مبتنی بر اعتماد است، سرمایه ای اجتماعی را تولید می کند که همه اعضای جامعه از آن بهره مند خواهند بود (ازکیا و همکاران، ۱۳۸۴). در نظام اجتماعی کنونی، سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از

^{۱۵} Loury

^{۱۴} Seely

سرمایه اجتماعی را ارزش های حاصله از شبکه های اجتماعی می داند. این ارزش ها جمعی است، مردم با آن آشنا هستند و تمایل دارند در روابط اجتماعی آن ها را به ظهور رسانده و در تعاملات، آن ها را بکار گیرند. بنابراین سرمایه اجتماعی فقط شامل احساسات گرم و عاطفی نیست بلکه گستره وسیعی از اختیارات خاص کیفی را شامل می شود که اعتماد، کنش متقابل، اطلاع یابی و تعاون میتواند از پیامدهای ارتباطات اجتماعی باشد (اختر محقی، ۱۳۸۵: ۱۳-۱۴). آپهوف (۱۹۹۱) نیز در تعریف خود، با توجه به درون مایه کارکردگرایانه و ساختارگرایانه این مفهوم، بین سرمایه اجتماعی ساختاری و شناختی تمایز قائل می شود. سرمایه اجتماعی ساختاری به اشکال مختلف سازمان های اجتماعی، شامل نقش ها، قواعد، رویه های معمول و فرآیندها و همچنین، تعدادی از شبکه ها که در همکاری مشارکت دارند، می پردازد. سرمایه اجتماعی شناختی شامل هنجارها، ارزش ها، نگرش ها، و باورهاست. سرمایه اجتماعی شناختی و ساختاری مکمل هم هستند. ساختارها به تبدیل هنجارها و باورها به رفتار هدفمند مشارکتی کمک می کنند (شجاعی باغینی و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۹۳)، که خود حاصل تأثیر نهادهای اجتماعی، روابط انسانی و هنجارها بر کمیت و کیفیت تعاملات اجتماعی است و تجارب بانک جهانی نشان داده است که این پدیده تأثیر قابل توجهی بر اقتصاد و توسعه کشورهای مختلف دارد (کاووسی و همکاران، ۱۳۸۷: ۹۹-۹۸)، تا جایی که می توان گفت چرخ های زندگی بر محور سرمایه اجتماعی استوار است که می تواند همکار و تعامل را در ابعاد مختلف جامعه گسترش دهد. در این صورت افراد بر روابط خود نظارت می کنند و امور خود را اداره می کنند و تنها در چنین صورتی است که افراد در جامعه احساس امنیت کرده و نظم و ثبات در جامعه حاکم می گردد و افراد بر پایه حسن ظن در روابط اجتماعی به مبادلات در جامعه می پردازند (توکلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۴). از آنجایی که تعداد قابل توجهی از جمعیت کشور در مناطق روستایی زندگی می کنند، توسعه روستایی بخش اجتناب ناپذیر توسعه ملی است. به اعتقاد کارشناسان در حال حاضر این مهم بیش از هر چیزی در گرو توسعه سرمایه اجتماعی (از طریق مشارکت، همیاری، تعهد و اعتماد) می باشد، به این

دلیل که اعتماد، مشارکت و همکاری متقابل در افزایش بهره وری (به ویژه بهره وری نیروی کار) در محیط روستایی نقش چشمگیری ایفا می کند (آقا نصیری، ۱۳۸۹: ۱۷). جوامع روستایی برای مدیریت خطرپذیری به سرمایه اجتماعی نیاز دارند. ارتباطات در جوامع روستایی معمولاً بسته و بر اساس روابط چهره به چهره می باشد. این قیود غیر رسمی و هنجارهای سنتی باعث ایجاد شبکه ارتباطی کم خطر و بی خطر شده که این امر باعث گردیده که روستاییان درآمد خود را هم تراز به تغییرات فصلی تنظیم نمایند، انجمن های روستایی به روستاییان بخصوص روستاییان فقیر این امکان را می دهد که از منابع خود به نحوی استفاده نمایند که علیرغم وجود ریسک راندمان بهره برداری از آن به حداکثر برسد (توکلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۶)، از این رو بالاند در این زمینه معتقد است که در سایه تقویت سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی، نیروی عظیم هم افزایی ایجاد می شود و این نیروها بستر را جهت پشتیبانی و حمایت برنامه های رشد و توسعه روستایی فراهم می کند (Baland, 2005; 1). بارت نیز معتقد است که سرمایه اجتماعی نقش مهمی در تنوع بخشی به اقتصاد روستایی، مشارکت در حوادث غیر مترقبه، توزیع بهینه منابع و امکانات و منابع، کاهش هزینه های تولید، افزایش بهره وری نیروی کار و کاهش بیکاری در مناطق روستایی دارد (Barret, 2008; 12-14) که به دنبال آن می توانیم شاهد افزایش سطح کیفیت زندگی و بهبود وضعیت اقتصادی ساکنان باشیم تا در نهایت منجر به تثبیت جغرافیایی روستاییان در مناطق شان شود (Falk 20-30; Kilpatrick, 1999). برای روشن تر شدن می توان گفت، از افراد که واقعا به یکدیگر اعتماد دارند در مقایسه با گروهی که فاقد چنین اعتمادی در بین خود هستند از توان همکاری بیشتری با یکدیگر برخوردارند (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۴۵).

۳- روش تحقیق

منطقه مورد مطالعه این تحقیق را دهستان قرق تشکیل می دهد، دهستان قرق جزء استان گلستان و از توابع بخش بهاران شهرستان گرگان می باشد. این دهستان در سال ۱۳۹۰ دارای ۱۸ روستا و جمعیتی معادل ۲۴،۱۳۹ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). با توجه به جمعیت

شود.

با توجه به جدول ۱ بیشترین درصد و فراوانی در بخش شرکت در کارهای گروهی متعلق به طبقه سوم یعنی میزان مشارکت بالا در کارهای گروهی می باشد که فراوانی آن برابر است با ۱۵۳ و ۴۱/۵ درصد جامعه آماری را در بر می گیرد و کمترین درصد و فراوانی متعلق به دسته اول می باشد که فراوانی آن ۱۰۰ بوده و شامل ۲۷ درصد جامعه آماری می باشد. بنابراین در جامعه مورد مطالعه میزان مشارکت و شرکت در کارهای گروهی در طبقه سوم بیشتر از دو دسته دیگر یعنی مشارکت کم و متوسط می باشد. و همچنین، بیشترین درصد و فراوانی در بخش اعتقاد به کارهای گروهی متعلق به طبقه سوم یعنی میزان اعتقاد بالا به کارهای گروهی می باشد که فراوانی آن برابر است با ۱۴۰ و ۳۷/۸ درصد جامعه آماری را در بر می گیرد و کمترین درصد و فراوانی متعلق به دسته اول می باشد که فراوانی آن ۹۸ بوده و شامل ۲۶/۵ درصد جامعه آماری می باشد. بنابراین در جامعه مورد مطالعه میزان اعتقاد به کارهای گروهی در طبقه سوم بیشتر از دو دسته دیگر یعنی اعتقاد کم و متوسط می باشد.

۲۴،۱۳۹ نفری دهستان قرق برای محاسبه حجم نمونه از مدل کوکران استفاده شده است. بر اساس فرمول، حجم نمونه ۳۷۰ مورد شده است. تحقیق با روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته و در دو مرحله کتابخانه ای و میدانی به گردآوری اطلاعات پرداخته شد است. در مرحله کتابخانه ای با استفاده از داده ها و اطلاعات موجود، مبانی نظری و پیشینه تحقیق تکمیل گردید سپس با استفاده از توزیع پرسشنامه به صورت تصادفی، اطلاعات میدانی گردآوری و با استفاده از نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شده است. پس از انجام عملیات آماری، از جداول توزیع فراوانی و درصد برای ارائه یافته ها استفاده شد. همچنین برای تعیین پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ (۰/۷۵) و برای تعیین روایی از نظرات اساتید و کارشناسان استفاده گردیده است. در این تحقیق برای سنجش سرمایه اجتماعی سه مولفه مشارکت، انسجام اجتماعی، اعتماد مورد استفاده قرار گرفته است.

۴- یافته های پژوهش

با مشخص شدن شاخص های هر متغیر، پرسش نامه تهیه شد. اطلاعات مورد نظر از جامعه آماری به طور تصادفی از میان ۳۷۰ نفر از ساکنین جمع آوری و پس از تکمیل پرسش نامه ها با استفاده از نرم افزار SPSS داده های به دست آمده تجزیه و تحلیل گردید. در ادامه نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات جامعه آماری بیان می

جدول ۱. میزان مشارکت اجتماعی جامعه آماری در نواحی روستایی

شرکت در کارهای گروهی				اعتقاد به کارهای گروهی				میزان مشارکت اجتماعی
شرح	فراوانی	درصد	درصد	شرح	فراوانی	درصد	درصد	
کم	۱۰۰	۲۷	۲۷	کم	۹۸	۲۶/۵	۲۶/۴	
تاحدودی	۱۱۷	۳۱/۵	۵۸/۶	تاحدودی	۱۳۲	۳۵/۷	۶۲/۱	
زیاد	۱۵۳	۴۱/۵	۱۰۰	زیاد	۱۴۰	۳۷/۸	۱۰۰	
جمع	۳۷۰	۱۰۰		جمع	۳۷۰	۱۰۰		

با توجه به جدول ۲ بیشترین درصد و فراوانی در بخش اعتماد به همسایگان متعلق به طبقه سوم یعنی میزان اعتماد بالا به همسایگان می باشد که فراوانی آن برابر است با ۱۶۷ و ۴۵/۲ درصد جامعه آماری را در بر می گیرد و کمترین درصد و فراوانی متعلق به دسته اول می باشد که فراوانی آن ۹۲ بوده و شامل ۲۴/۸ درصد جامعه آماری می باشد. بنابراین در جامعه مورد مطالعه میزان اعتماد به همسایگان در طبقه سوم بیشتر از دو دسته دیگر یعنی اعتماد کم و متوسط می باشد. و همچنین، بیشترین درصد

و فراوانی در بخش اعتماد به مسئولین در اجرای وظایف متعلق به طبقه دوم یعنی میزان اعتماد متوسط به مسئولین می باشد که فراوانی آن برابر است با ۱۶۵ و ۴۴/۶ درصد جامعه آماری را در بر می گیرد و کمترین درصد و فراوانی متعلق به دسته سوم می باشد که فراوانی آن ۷۰ بوده و شامل ۱۸/۹ درصد جامعه آماری می باشد. بنابراین در جامعه مورد مطالعه میزان اعتماد به مسئولین در اجرای وظایف در طبقه دوم بیشتر از دو دسته دیگر یعنی اعتماد کم و زیاد می باشد.

جدول ۲. میزان اعتماد اجتماعی جامعه آماری در نواحی روستایی

اعتماد به همسایگان				اعتماد به مسئولین در اجرا				میزان اعتماد اجتماعی
شرح	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی	شرح	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی	
کم	۹۲	۲۴/۸	۲۴/۸	کم	۱۳۵	۳۶/۵	۳۶/۵	
تاحدودی	۱۱۱	۳۰	۵۴/۸	تاحدودی	۱۶۵	۴۴/۶	۸۱	
زیاد	۱۶۷	۴۵/۲	۱۰۰	زیاد	۷۰	۱۸/۹	۱۰۰	
جمع	۳۷۰	۱۰۰		جمع	۳۷۰	۱۰۰		

با توجه به جدول ۳ بیشترین درصد و فراوانی در بخش عضویت در شبکه های اجتماعی متعلق به طبقه دوم یعنی میزان عضویت متوسط در شبکه های اجتماعی می باشد که فراوانی آن برابر است با ۱۴۵ و ۳۹/۱ درصد جامعه آماری را در بر می گیرد و کمترین درصد و فراوانی متعلق به دسته سوم می باشد که فراوانی آن ۱۰۴ بوده و شامل ۲۸/۲ درصد جامعه آماری می باشد. بنابراین در جامعه مورد مطالعه میزان عضویت در شبکه های اجتماعی در طبقه دوم بیشتر از دو دسته دیگر یعنی عضویت کم و زیاد می باشد. و همچنین، بیشترین درصد و فراوانی در بخش تمایل به فعالیت یکپارچه متعلق به طبقه دوم یعنی میزان تمایل متوسط به فعالیت یکپارچه می باشد که فراوانی آن برابر است با ۱۳۸ و ۳۷/۲ درصد جامعه آماری را در بر می گیرد و کمترین درصد و فراوانی متعلق به دسته سوم می باشد که فراوانی آن ۱۰۲ بوده و شامل ۲۷/۵ درصد جامعه آماری می باشد. بنابراین در جامعه مورد مطالعه میزان تمایل به فعالیت یکپارچه در طبقه دوم بیشتر از دو دسته دیگر یعنی تمایل کم و زیاد می باشد.

جدول ۳. میزان انسجام اجتماعی جامعه آماری در نواحی روستایی

میزان انسجام اجتماعی	عضویت در شبکه های اجتماعی				تمایل به فعالیت یکپارچه			
	شرح	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی	شرح	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
	کم	۱۲۱	۳۲/۷	۳۲/۷	کم	۱۳۰	۳۵/۱	۳۵/۱
	تاحدودی	۱۴۵	۳۹/۱	۷۱/۸	تاحدودی	۱۳۸	۳۷/۲	۷۲/۴
	زیاد	۱۰۴	۲۸/۲	۱۰۰	زیاد	۱۰۲	۲۷/۵	۱۰۰
	جمع	۳۷۰	۱۰۰		جمع	۳۷۰	۱۰۰	

در جدول ۴ میزان سرمایه اجتماعی جامعه آماری با توجه به تفکیک مولفه های سرمایه اجتماعی بررسی شده است. این جدول در واقع جمع بندی نظرات ساکنین در خصوص متغیرهای سرمایه اجتماعی و تأثیری آنها در نواحی روستایی (مورد مطالعه در این تحقیق)، می باشد. با توجه به جدول فوق بیشترین درصد فراوانی متعلق به طبقه دوم یعنی میزان سرمایه اجتماعی متوسط در ناحیه است که فراوانی آن برابر

است با ۲۳۸ و ۶۴/۳ درصد جامعه آماری را در بر می گیرد و کمترین درصد و فراوانی متعلق به دسته اول است که فراوانی آن ۲۰ بوده و ۵/۴ درصد جامعه آماری را در بر می گیرد. بنابراین در جامعه مورد مطالعه میزان سرمایه اجتماعی در طبقه سوم و دوم بیشتر از دسته اول یعنی میزان کم می باشد. بیش از ۹۰ درصد پاسخ دهندگان به بیان میزان سرمایه اجتماعی بالا و متوسط اشاره داشته اند.

جدول ۴. بررسی جمع بندی میزان سرمایه اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه

میزان سرمایه اجتماعی	شرح	میزان سرمایه اجتماعی در نواحی روستایی			جمع
		زیاد	تاحدودی	کم	
	کم	۳۹	۶۲	۴	۱۰۵
	تاحدودی	۴۸	۱۰۳	۱۰	۱۶۱
	زیاد	۲۵	۷۳	۶	۱۰۴
	جمع	۱۱۲	۲۳۸	۲۰	۳۷۰

آزمون فرضیه

میان سرمایه اجتماعی و رضایت ساکنین ناحیه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به جدول ۵ میزان $2X$ برابر ۱۱۱/۵۷ و درجه آزادی برابر است با ۴ و در فاصله اطمینان ۹۵٪ سطح معناداری برابر است با ۰/۰۲۱ که این مقدار از ۵٪ کوچکتر است. به عبارت دیگر با اطلاعات موجود H_1 تایید می شود.

**جدول ۵. بررسی همبستگی میان
متغیرهای میزان سرمایه اجتماعی با استفاده از
آزمون خی دو^۱**

	Value	Df	Asymp. Sig. (2- sided)
Pearson Chi-Square	111.575	4	0.021
Likelihood Ratio	215.488	4	0.004
Linear-by- Linear Association	44.742	1	0.029
N of Valid Cases	370		

(H₁): میان سرمایه اجتماعی و رضایت ساکنین

ناحیه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از عوامل اصلی و تاثیر گذار بر شرایط و ویژگی های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی جامعه، می تواند در جریان تغییر،

تحول و تکامل هر جامعه ای مورد استفاده قرار گیرد. ابزاری است که می توان با برنامه ریزی در جهت توسعه، بر کیفیت زندگی تاثیر مثبت گذاشت، با افزایش میزان سرمایه اجتماعی از این طریق باعث تاثیر بر مسئولیت پذیری و مشارکت ساکنین در امور اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی موثر واقع شود. در این تحقیق مشخص گردید که سرمایه اجتماعی از پیچیدگی خاصی برخوردار است و متغیرهای متعددی را در بر می گیرد که به اختصار متغیرهایی برای بررسی میزان سرمایه اجتماعی انتخاب شدند. نتایج این تحقیق به خوبی بیانگر رابطه همبستگی میان شش متغیر ویژگی های: شرکت در کارهای گروهی، اعتقاد به کارهای گروهی، اعتماد به همسایگان، اعتماد به مسئولین در اجرای وظایف، عضویت در شبکه های اجتماعی، تمایل به فعالیت یکپارچه در چارچوب سه مولفه اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی در جامعه آماری مورد مطالعه است. بنابراین می توان گفت با بهبود و افزایش سرمایه اجتماعی در ناحیه مورد مطالعه شاهد افزایش رضایت ساکنین از محل سکونت خود خواهیم بود و میان سرمایه اجتماعی و رضایت ساکنین ناحیه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد.

۶- منابع

۱. اختر محقق، مهدی (۱۳۸۵) سرمایه اجتماعی، انتشارات اختر محقق.
۲. ازکیا، مصطفی (۱۳۸۷) جامعه شناسی توسعه روستایی، انتشارات اطلاعات.
۳. ازکیا، مصطفی؛ ایمانی جاجرمی، حسین. (۱۳۸۴). بررسی جامعه شناختی عوامل کارایی شوراهای اسلامی شهر. نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۶، زمستان.
۴. اکبری، امین. (۱۳۸۳). نقش سرمایه اجتماعی در مشارکت: بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی، اجتماعی (مطالعه موردی روستای فارسج از توابع سقز). مجله دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، سال ۱۴، شماره ۳، تهران.
۵. آقاصیری، مریم (۱۳۸۹) نقش سرمایه اجتماعی در بهره وری نیروی کار، مجله مجلس و پژوهش، شماره ۶۳، سال ۱۷، تهران.
۶. تاجبخش، کیان (به کوشش) (۱۳۸۴) سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، ترجمه افشین
۷. تاجبخش، کیان؛ ثقفی، مراد؛ کوهستانی نژاد، مسعود. (۱۳۸۲). سرمایه اجتماعی و سیاست های اجتماعی (بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در ایران امروز). فصلنامه رفاه اجتماعی ویژه نامه سیاست اجتماعی. سال سوم، شماره ۱۰، ص ۱۵۵-۲۰۰.

^۱ Chi-squared test

۸. توسلی، غلامعباس؛ موسوی، مرضیه. (۱۳۸۴). مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید با تاکید بر نظریه های سرمایه اجتماعی. نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۶، زمستان.
۹. توکلی، مرتضی، دهقانی، کیومرث و زارعی، رضا (۱۳۹۰) تحلیلی بر میزان سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان ممسنی (نمونه موردی: بخش دشمن زیاری)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، سال اول، شماره ۴.
۱۰. حاجی پور، خلیل. (۱۳۸۵). برنامه ریزی محله - مبنا؛ رهیافتی کارآمد در ایجاد مدیریت شهری پایدار. نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۶، تابستان.
۱۱. رحمانی، تیمور؛ امیری، میثم. (۱۳۸۶). بررسی تاثیر اعتماد بر رشد اقتصادی در استان های ایران با روش اقتصاد سنجی فضایی. تحقیقات اقتصادی، شماره ۷۸، بهار.
۱۲. رستمعلی زاده، ولیاله و فیروزآبادی، سیداحمد. (۱۳۹۰). نقش سرمایه اجتماعی در شکل گیری نهادهای پایدار مهاجرین (انجمن های زادگاهی) به عنوان نهادهایی نو برای توسعه روستایی. مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال چهارم، شماره اول.
۱۳. سعادت، رحمان. (۱۳۸۵). تخمین سطح و توزیع سرمایه اجتماعی استان ها. فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.
۱۴. شجاعی باغینی، مهدی (گردآورنده و مترجم) و همکاران (۱۳۸۷)، مبانی مفهومی سرمایه اجتماعی، چاپ اول، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
۱۵. شریفیان ثانی، مریم. (۱۳۸۰). سرمایه اجتماعی، مفاهیم اصلی و چارچوب نظری. فصلنامه رفاه اجتماعی. سال اول، شماره ۲. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، زمستان.
۱۶. غفاری، غلامرضا و حسین رضائی (۱۳۸۸) سرمایه اجتماعی، انتشارات کویر.
۱۷. قاسمی، سیدمهدی؛ آذربایجانی، علیرضا. (۱۳۸۲). توسعه، ماهنامه تدبیر، سال پانزدهم، شماره ۱۴۷، تهران.
۱۸. کاووسی، اسماعیل و صالحی امیری، رضا (۱۳۸۷) سرمایه اجتماعی، انتشارات پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، گروه پژوهش های فرهنگی و اجتماعی.
۱۹. کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، چاپ اول، تهران: نشر نی.
۲۰. مدنی قهفرخی، سعید. (۱۳۸۲). پیامدهای جنسیتی تخریب سرمایه اجتماعی. فصلنامه پژوهش زنان، شماره ۵، بهار.
۲۱. مرکز آمار ایران. (۱۳۹۰). سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
22. Adam, Frane and Roncevic, Borut (2003), "Social capital: recent debates and research trends". Social Science Information, 42: 155-183.
23. Aldridge, Stephen; Halpern, David; and Fitzpatrick, Sarah (2002), Social Capital: A Discussion Paper. London: Performance and Innovation Unit.
24. Baland, J,(2005) halting degradation of natural resources. Their role for rural communities? New York, us, oxford.
25. Bankston, Carl L. and Zhou, Min (2002), "Social capital as a process: the meanings and problems of a theoretical metaphor". Sociological Inquiry, 72: 285-317.
26. Barrett, c (2008) dynamic poverty traps and rural livelihoods. In rural livelihoods and poverty reduction poverty policies, London, routledge.
27. Belliveau, M. A.; O'Reilly , C. A. III; and Wade, J. B. (1996), "Social capital at the top: effects of social similarity and status on CEO compensation". Academy of Management Journal, 39: 1568-1593.
28. Boix, Carles and Posner, Daniel N. (1998), "Social capital: explaining its origins and effects on government performance". British Journal of Political Science, 28: 686-94.
29. Brehm, John and Rahn, W. (1997), "Individual-level evidence for the causes and consequences of social capital". American Journal of Political Science, 41: 999-1023 .
30. Collier, Paul (1998), Social capital and poverty. World Bank.
31. Falk,I, Kilpatrick, s,(1999) what is social capital? A study of intraction in a rural community: university of Tasmania, Launceston.
32. Fukuyama, Francis (1995), Trust: the Social Virtues and the Creation of Prosperity. London: Hamish Hamilton.
33. Grootaert, Christian and Van Bastelaer, Thierry (2002), "Introduction and overview". In: The Role of Social Capital in Development, edited by Thierry Van Bastelaer. Melbourne: Cambridge University Press.

34. Halpern, David (2001), "Moral values, social trust and inequality: can values explain crime?". British Journal of Criminology.
35. Labonte, Ronald (1999), "Social capital and community development". Australian and New Zealand Journal of Public Health, 23: 430-433.
36. Lazega, Emmanuel and Pattison, Phillipa E. (2001), "Social capital as social mechanisms and collective assets: the example of status auctions among colleagues". In: Social Capital: Theory and Research, edited by Ronald Burt. New York: Aldine de Gruyter. 185-208.
37. Paxton Pamela (1999), "Is social capital declining in the United States? A multiple indicator assessment". The American Journal of Sociology. V 105 (July).
38. Portes, Alejandro (1998), "Social capital: its origins and applications in modern sociology". Annual Review of Sociology, 24: 1-25.
39. Portes, Alejandro and Sensenbrenner, Julia (1993), "Embeddedness and immigration: notes on the social determinants of economic action". American Journal of Sociology, 98: 1320-1350.
40. Putnam, Robert D. (1995), "Bowling alone: America's declining social capital". Journal of Democracy, 6: 65-78.
41. Putnam, Robert D. and Goss, Kristin A (2002), "Introduction" In Putnam, Robert (ed), Democracies in Flux, The Evolution of Social Capital in Contemporary Society. Oxford University Press.
42. Putnam, Robert (2006) Social capital: measurement and consequences, Kennedy School of Government, Harvard University.
43. Szreter, Simon (2000), "Social capital, the economy, and education in historical perspective". In: Social Capital: Critical Perspectives, edited by Tom Schuller: Oxford: Oxford University Press. 56-77.
44. Watson, George W. and Papamarcos, Steven D. (2002), "Social capital and organizational commitment". Journal of Business and Psychology, 16: 537-552.
45. Woolcock, Michael and Narayan, Deepa (2000), "Social capital: implications for development theory, research, and policy". The World Bank Research Observer, 15: 225-249.

نحوه ارجاع به این مقاله:

رضایی مجدی، بهنام؛ جعفری نیا، آرام. (۱۳۹۸). جستاری بر میزان سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی و شهری، شهرسازی ایران، ۲ (۲)، ۱۰-۱۹.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Iranian Urbanism Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

URL: <https://www.shahrsaziiran.com/1398-2-2-article2/>